

Izjava za medije

Kmetijske organizacije podale pobudo za zagotavljanje sledljivosti in označevanje porekla živil v javnih ustanovah

Skupine prebivalcev, ki se prehranjujejo v javnih ustanovah in njihovi zakoniti skrbniki imajo pravico do informiranosti glede porekla obrokov, ki se pripravljajo v teh ustanovah in ga za njih izberejo odločevalci teh ustanov oz. njihovi ustanovitelji (lokalne skupnosti, država).

Ljubljana, 7. novembra 2023 – Kmetijske organizacije, predstavnice čebelarjev, kmetov in njihovih zadrug, smo danes predsednici Republike Slovenije Nataši Pirc Musar in predsedniku Vlade Republike Slovenije dr. Robertu Golobu podale pisno pobudo, da se v obratih javne prehrane, v katerih se prehranjujejo ranljive skupine prebivalcev (otroci in mladostniki, bolniki, starejši) zakonodajno uredi: spremljanje sledljivosti porekla kmetijskih pridelkov in živil, ki se uporabljajo pri pripravi obrokov ter pregledno podajanje te informacije tako varovancem ustanov kot njihovim zakonitim skrbnikom. Namen pobude je administrativno vitka zakonodajna ureditev sledljivosti in označevanja porekla kmetijskih pridelkov in živil, ki se v javnih ustanovah uporabljajo pri pripravi obrokov za ranljive skupine prebivalcev, zlasti otroke in mladostnike, kjer ima izbira živil največji vpliv na njihovo prihodnost. Skupine prebivalcev, ki se prehranjujejo v javnih ustanovah in njihovi zakoniti skrbniki imajo po našem mnenju pravico do informiranosti glede porekla obrokov, ki ga za njih izberejo odločevalci v teh ustanovah oz. njihovi ustanovitelji (lokalne skupnosti, država).

Kmetijske organizacije pobudnice menimo, da imajo ranljive skupine prebivalcev, ki v okviru vzgojno-varstvenih, zdravstvenih in socialnovarstvenih ustanov same ne morejo vplivati na izbiro sestavin za pripravo obrokov, ter njihovi zakoniti skrbniki pravico do informiranosti glede izvora teh sestavin, s čimer posredno prejmejo informacijo tudi glede trajnostnega vidika prehranske verige, ki so ga za njih izbrali odločevalci v teh ustanovah oz. njihovi ustanovitelji (lokalne skupnosti in država). Zlasti skrbniki otrok in mladostnikov imajo pravico vedeti, kakšna izbira so sestavine obrokov, ki se pripravljajo v vzgojno-varstvenih ustanovah, na katero niso imeli vpliva, kljub temu, da je ta izbira financirana iz proračunskih sredstev in njihovega prispevka. Varovanci teh ustanov in njihovi zakoniti skrbniki imajo pravico biti informirani glede porekla izbire, zlasti ker ima le-ta vpliv na trajnostni vidik prehranske verige, v katero so varovanci vključeni, tako iz okoljskega, gospodarskega kot socialnega prispevka, kar podrobneje utemeljujemo v prilogi te izjave.

Pobudnice se zavedamo, da ni primerno dodatno administrativno obremenjevati odločevalce v vzgojno-varstvenih, zdravstvenih in socialnovarstvenih ustanovah, zato predlagamo za zavezance enostaven in za uporabnike storitve prehrane pregleden sistem zagotavljanja

sledljivosti in označevanja porekla kmetijskih pridelkov in živil (glavnih sestavin le-teh), nabavljenih za pripravo obrokov v teh ustanovah.

Pobudnice predlagamo, da so vzgojno-varstvene ustanove, na mestu javne objave jedilnika (splet in oglasna deska, razdelilnica in jedilnica), obvezane v tekočem mesecu (n) objaviti podatke o poreklu¹ posameznih nabavljenih skupin živil, in sicer masni oz. volumenski delež po treh oz. v primeru mesa štirih identifikatorjih, za obdobje tekočega leta do predhodnega meseca (n-2)².

Pobudnice predlagamo naslednje skupine živil:

- sveže sadje in proizvodi iz sadja³ (SI, EU, Ne-EU);
- sveža zelenjava in proizvodi iz zelenjave³ (SI, EU, Ne-EU);
- sadni in zelenjavni sokovi³ (SI, EU, Ne-EU);
- med (SI, EU, Ne-EU);
- žita in mlevski proizvodi³ (SI, EU, Ne-EU);
- kruh in krušni proizvodi³ (SI, EU, Ne-EU);
- mleko in mlečni proizvodi³ (SI, EU, Ne-EU);
- jajca in proizvodi iz jajc³ (SI, EU, Ne-EU);
- goveje meso (Poreklo SI ali 4SI, Rejeno SI ali 3SI, EU, Ne-EU);
- svinjsko meso (Poreklo SI ali 4SI, Rejeno SI ali 3SI, EU, Ne-EU);
- meso perutnine (Poreklo SI ali 4SI, Rejeno SI ali 3SI, EU, Ne-EU);
- drugo meso (Poreklo SI ali 4SI, Rejeno SI ali 3SI, EU, Ne-EU).

Pobudnice predlagamo, da enako velja tudi za zdravstvene in socialnovarstvene ustanove, pri čemer se navedene podatke obvezno objavi tudi na vidnem mestu na hodnikih oddelkov.

Pobudnice predlagamo, da se na Upravi Republike Slovenije za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin vzpostavi javna evidenca, v katero morajo navedene ustanove do konca tekočega meseca (n) za obdobje tekočega leta⁴ do predhodnega meseca (n-1) na digitalen način javljati zgoraj navedene podatke. Ker gre za ustanove, katerih ustanoviteljice so lokalne skupnosti oz. država predlagamo, da so podatki javni za vsako ustanovo posebej, zbirno po posameznih vrstah ustanov ter zbirno za vse ustanove skupaj.

Pri pripravi strokovnih in s stališča administrativnih ovir čim bolj vitkih zakonodajnih podlag smo pobudnice pripravljene s pristojnimi inštitucijami konstruktivno sodelovati.

Organizacije pobudnice: Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije; Zadrúžna zveza Slovenije; Čebelarstva zveza Slovenije; Sindikat Kmetov Slovenije; Zveza Slovenske podeželske mladine; Zveza kmetov Slovenije; Ekoci - eko civilna iniciativa Slovenije, Združenje za trajnostno prihodnost.

Dodatne informacije: Alenka Marjetič Žnider, vodja Oddelka za kmetijstvo, gozdarstvo in zadrušništvo pri Zadrúžni zvezi Slovenije, alenka.marjetic.znider@zgs.si.

¹ Izvor kmetijskega pridelka, živila oz. glavne sestavine in ne carinsko poreklo.

² V januarju tekočega leta za obdobje do novembra predhodnega leta in v februarju tekočega leta za celotno predhodno leto.

³ Poreklo glavne sestavine.

⁴ V januarju tekočega leta za celotno predhodno leto.

Priloga: Podrobnejša pojasnila k pobudi

V Republiki Sloveniji je v okviru tudi zelenega javnega naročanja živil najnižja cena še zmeraj poglaviten dejavnik izbora dobaviteljev. Pri naročilih ni upoštevano, da: sestavine pogosto prihajajo tako iz držav Evropske unije kot tretjih držav, kjer je dovoljena uporaba bistveno večjega nabora aktivnih snovi za varstvo rastlin in skladiščenje pridelkov kot v Sloveniji; je ob transportu potrebna uporaba sredstev za podaljšanje obstojnosti kmetijskih pridelkov; so pri shemah kakovosti (npr. ekološka pridelava) zahteve za pridelavo s stališča dovoljene uporabe aktivnih snovi za varstvo rastlin ohlapnejše kot v Sloveniji; se pri industrijski reji živali uporabljajo antibiotiki v večjih količinah kot v Sloveniji ... Ti pridelki in živila, ki do obroka naših otrok in ostalih ranljivih skupin prepotujejo stotine, celo tisoče kilometrov, so pogosto podvrženi tudi zamrzovanju in odtaljevanju ter so pogosto pridelani in predelani v pogojih, ki niso enakovredni standardom varstva delavcev v Republiki Sloveniji in v pogojih industrijskega kmetijstva z velikim prispevkom k biotski ter habitatni eroziji tako na lokalni kot globalni ravni ... Predno ti kmetijski pridelki in živila prepotujejo pot do krožnikov varovancev v slovenskih javnih ustanovah, globalno prispevajo k večji porabi energije, ki v pretežni meri še zmeraj temelji na fosilnih gorivih.

V okolju, kjer je cenovna konkurenčnost edino merilo, slovenski kmetje ne morejo konkurirati cenam kmetijskih pridelkov, ki prihajajo iz pogojev pridelave, kjer so okoljski, socialni, zdravstveni in nenazadnje človeški (npr. podcenjeno delo migrantov, krčenje naravnega okolja prvotnih prebivalcev) standardi bistveno nižji kot v Sloveniji. V pogojih takšne cenovne konkurenčnosti tudi niso upoštevani prihodnji stroški povezani s podnebnimi spremembami tako na lokalni kot globalni ravni.

Na drugi strani imamo v Republiki Sloveniji ohranjeno v pretežni meri diverzificirano kmetovanje, ki temelji na družinskih kmetijah, ki so zagotovilo trajnosti, tako s stališča kroženja hranil, ohranjanja pestrosti ekosistemov, vitalnosti, slikovitosti in socialne varnosti podeželja. Struktura slovenskega kmetijstva je predvsem posledica naravnih dejavnikov ter tudi zgodovinskega družbeno-političnega okolja v katerem se je razvijalo. Tovrstno kmetovanje ni generator samo zelenih delovnih mest na kmetijah, temveč tudi v drugih trajnostnih gospodarskih panogah, npr. trajnostni turizem, storitvene dejavnosti na podeželju, živilsko predelovalna dejavnost ... Dolgoročno torej vpliva tudi na zmanjševanje revščine in družbene neenakosti. Prispeva pa tudi k ohranjanju bogate slovenske kulturne dediščine.

Žal do danes ti pričakovani pozitivni učinki prehrane, ki temelji na lokalno pridelanih kmetijskih pridelkih, na družbo in lokalno gospodarstvo še niso bili ovrednoteni in priznani. Prav tako še niso bili ovrednoteni morebitni pozitivni prihodnji učinki na zdravje:

- vpliv na dolgoročno zmanjševanje obremenjenosti družbe z nenalezljivimi kroničnimi boleznimi in na zmanjšanje prihodnjih javnih izdatkov za zdravstveno in socialno blagajno (dozorelost lokalnega sadja in zelenjave je ob pobiranju optimalnejša, zaradi kratke verige dobave tako s stališča dolžine poti kot števila posrednikov ni potrebe po predčasnem pobiranju in tretiranju s sredstvi za podaljšanje svežine; verjetnost je večja, da bosta lokalno pridelana zelenjava in sadje vsebovala večje količine antioksidantov v primerjavi z živili, ki so bila transportirana in skladiščena daljši čas; verjetnost je večja, da pri zelenjavi in sadju pri daljši verigi od pridelovalca do potrošnika pade vsebnost vitamina C, prav tako da se zmanjšajo vrednosti vitaminov A, B in E);
- ugoden vpliv povečanja lokalno pridelanih živil v prehrani na zagotavljanje virov živil in zmanjšanje možnosti pomanjkanja mikrohranil.

Kljub nedavni izkušnji globalne zdravstvene krize, trenutnim nestabilnim geopolitičnim razmeram in podnebnim spremembam, ki imajo vpliv na globalno pridelavo, nikoli ni bil ovrednoten in tudi z

učinkovitimi ukrepi prepoznan pomen ohranjanja čim večje stopnje prehranske suverenosti, ki temelji na lokalni pridelavi, predelavi in distribuciji. Z ohranjeno lastno kmetijsko pridelavo namreč zmanjšujemo odvisnost od zunanje trgovine, kar je pomembno predvsem v času motene oskrbe zaradi: nihanja cen, ki so posledica: gibanja cen energentov in vhodnih surovin pri kmetijski pridelavi, ekstremnih vremenskih pojavov in s tem povezanih letin ter zalog, špekulacij s surovinami, ki so potencialne naložbe na mednarodnih finančnih trgih, zapiranja nacionalnih meja za trgovanje s kmetijskimi pridelki zaradi zagotavljanja lastne prehranske varnosti ...